

PRZESTRZEŃSTWO (13) *sb n*

Pierwsze e oraz o jasne; -eń- (2) Mącz, SarnStat, -eń- Strum (2).

*sg N przestrzeństwo (3). ◇ G przestrzeństwa (1). ◇ D przestrzeństwu (2). ◇ A przestrzeństwo (7).
◇ [L przestrzeństwie.]*

Sł stp, Cn brak, Linde także XVII – XVIII w.

1. Szeroki, rozległy, otwarty obszar; puste, przestronne miejsce; przestrzeń; latitudo Vulg; laxamentum Mącz (12) : Gotty álbo Cimbrzy [...] mufieli być pod poľufzeństwem Słowánów álbo Roxolanów/ dla ich ízerokiego w polách pánowania/ może káždy rozumieć/ íakie tám przeľtrzeństwo/ íz od rzeki Wolhi áz do Dniepru ná fto mil álbo dáley obywáli *BielKron* 336v, 336; *Mącz* 186c; pámięta y ábyś zoľtáwił przed Groblą Próg/ álbo Bórtę/ ná łokci cztérzy álbo y ná íześć. A to dla tego Tárás robiąc ábyś miał przeľtrzeństwo: álbo téz czásu łowienia Stáwu/ miał przeľtrzeństwo ná tych bórtách dla chodzenia y ľucho. *Strum* E3v; [*UstWojsk* 1559/81; Gdy juź prawej gľębokości dojdzie, kruszca gniazdo trafi, kopa to tam ubogi górník, [...] sobie przestrzeństwo pod ziemią czyni. *LustrKraK* II 54; *WerSposób* 13].

W poľczeniu szeregowym (1): Tákże teź ma się záprawdę Pan Bog czym obrażác na náľzę Polľkę/ ktorey dał takie przeľtrzeństwo/ vrodzáie/ y do wľzelákicy żywności doľtátki [...] / íz wiele inľzych ziem nimi odżywiáiąc/ wielkie nád ľámę żywność [wszyscy] zyľki ľtád odnoľzają: z ktorych zásię nieľľycháne zbytki ľtroiá. *PowodPr* 18.

Zwrot: peryfr. »przeľtrzeństwo [komu] szablą uprzátác« = *powiększac terytorium walką (1):* Náiezdzáli [*Litwa*] do Ruśi porzádnieyľzą ľpráwá/ Y zwodzili z Ruľkimi Kniázmi woynę krwáwá. Krwáwá bo ľię częľto krwiá ľwoiá oblewáli/ Gdy przeľtrzeństwo ľwym wnukom ľzáblá vprzáťali *StryjKron* 250.

Wyrażenie: »wielkie przeľtrzeństwo« (1): A gdy wľpomnimy ľobie o wielkości Anyoľów y o wielkości od poczátku ľwiátá duchow zbáwionych/ tu możemy rozumieć ízci tám muśi być ośiáďlość niemáľa/ á wielkiego przeľtrzeństwá potrzebuie. *RejAp* 182; [*GrzegŻarnPos* 1582 594 (*Linde*)].

Przen (3) :

a) Wolność, wybawienie, wyzwolenie (2) :

W przeciwstawieniu: »uciśľliwe miesce ... przeľtrzeństwo« (1): ale pan moy nigdy mnie rátowác czásu ľwego nieomieľzkał. A ľtego ták vciśľliwego mieścá wywiodł mię/ ná ľferokie przeľtrzeństwo przeto íz ľáľká ľwá nieraczył opuľćić mię. *RejPs* 24v.

Zwrot: »wywieść [kogo] na przeľtrzeństwo« = *educere in latitudinem Vulg (2):* *RejPs* 24v; I wywiodł mie [*Pan*] ná przeľtrzeństwo: zbáwił mie że mie chćiał. *Leop Ps* 17/20; [*Leop 2.Reg* 22/20 (*Linde*)].

Wyrażenie: »szerokie przeľtrzeństwo« (1): *RejPs* 24v cf *W przeciwstawieniu*.

b) Szeroka, nieograniczona władza (1) :

Szereg: »przeľtrzeństwo i wolne pánowanie« (1): Potym Witołd czyniác ľobie przeľtrzeństwo/ y wolne pánowanie w Litwie/ y w Ruśi/ á práwie vmiátáiąc y vpátrzáiąc zawády ľobie przeciwné z wielkiego Xięľtwá Litewľkiego/ y z Ruľkiego/ ľkarawľzy Koributá/ náľzál przyczynę ácz nieľľufzná y ná Włodimirzá *StryjKron* 497.

c) [Łatwość, wygoda:

W przeciwstawieniu: »przeźstrzeństwo ... ciasna droga«: Náuká Kácerfka/ iáko Káncer/ ízyrzyłá się w Kościelech etc. bo łatwie Roz(um ludzki ku) gorzney części íkłánia się woląc po przeźstrzeńftwie látáć; niżli ciálną Droga/ s pracą/ cílnąc się. *HerburtArt* 154 (*Linde*).

Zwrot: »po przeźstrzeństwie latać«; *HerburtArt* 154 *cf W przeciwstawieniu.*]

d) [*Możliwość wydawania dużych sum pieniędzy, szafowanie pieniędzmi:*

Wyrażenie: »wielkie przeźstrzeństwo«: rozprzedawšzy towáry/ dźiwno im było ták wielką summę pieniędzy pod rękámi mieć. Przytráfili się do nich márnotravcy/ ktorzy mieścá tákowe wiedźieli/ gdzie było pieniądzom wielkie przeźstrzeńftwo: ábowiem ie wiedli do pań młodych/ gdzie łatwie odbyć by też nawiętszey summy *HistFort* B7.]

a. *Możliwość swobodnego przejazdu [czego] (1) :* (*marg*) Przeźstrzeńftwo dróg. (-) Aby żaden nie śmiał od śiódméy do dźiewiętáy godziny ná pułzegáru/ do Wárlzáwy ná móft wieźdźác/ áni w vlicach/ w mieście/ áni ná przedmieściu záciesniác/ zwłáczzá wozmi *SarnStat* 17.

b. [*Spustoszenie, przeredzenie:*

Zwrot: »przeźstrzeństwo [w kim] czynić«: Leon [...] ze Lwicą swoią w woýlko nieprzyaciélfkie tárgnáł/ wielkie przeźstrzeństwo w ludu nieporzádnym czyniác/ ktorzy od iego rázow iáko ínopie ku ziemi lećieli. *HistOtton* 104v.

Wyrażenie: »wielkie przeźstrzeństwo«: *HistOtton* 104v *cf Zwrot.*]

2. *Szerokość, rozległość, przestronność, wielkość miejsca (1) :* [tákteć też y w domu człowieká wielkie⁸⁰/ do ktorego on wiele gości muśi przyimowác/ muśi wiele ludzi roznych [...] przypuľzczác/ mamy mieć wzgląd ná przeźstrzeńftwo. *CiceroKosz* 73.]

W połączeniu szeregowym (1): [*Rozmyślajác o chwale niebieskiej przypatrz się*] Mieyfcá onego iálności/ ochędoftwu/ przeźstrzeńftwu/ doftátkowi/ y beľpieczności. *LatHar* 667.

Wyrażenie: »miejsca przeźstrzeństwo« [*szyk zmienny*] (1): *LatHar* 667; [[*hutterowcy – sekta z Moraw*] W każdym mieście albo wsi wedle wielości osób i przeźstrzeństwa mieśca mają domy, jeden, dwa albo kielko, w których pospołu mieszkájá *TraktKom* 318].

Synonimy: **1.** *miejsce, plac, pole, przestwor; **b.** *przeredzenie, spustoszenie;* **2.** *rozległość, szerokość, wielkość.**

Cf **PRZESTRONIA, PRZESTRONNOŚĆ, PRZESTROŃ, 1. PRZESTRZENIE, PRZESTRZEŃ**